

Ponovno o »Pravu«. Njegova realnost: Pravni ideološki aparat države

¹³ Marx tukaj misli na rojstvo zametkov produkcijskih razmerij kapitalizma v Fevdalizmu.

I. Opombe k značilnostim »Prava«

Zdi se, da v tradiciji erudicije in raziskovanja marksistične teorije, še posebno v Sovjetski zvezi po letu sedemnajst in do »izginotja« strokovnjakov, med katerimi so znali nekateri izjemno dobro – in za to imajo zasluge – postaviti probleme, na podlagi katerih se je obširno prediskutiralo vprašanje, ali Pravo pripada nadzidavi, ali pa se ta nahaja »na strani produkcijskih razmerij«. To vprašanje je povsem pertinentno.

Če so ta ravnokar predlagana pojasnila utemeljena, potem lahko podamo shematičen odgovor, ki pa je načeloma vsaj jasen in natančen, saj bi si to glavno vprašanje zaslužilo daljše teoretske analize. Če bi hoteli iti v detajle, bi to lahko naredili le na podlagi raziskav in empiričnih analiz (konkretno – historičnih).

Na več mestih *Kapitala* Marx pokaže, da porajajoča se konstitucija *novih* produkcijskih razmerij v trenutku ko se postopoma oblikujejo znotraj, torej pod vladajočimi produkcijskimi razmerji in posledično proti njim¹³, je objekt zelo dolgega procesa, ki že dolgo ostaja *dejanski*, ne da bi ga pravo pripoznavalo. Lahko dobi *delno* juridično pripoznanje konstitutivnih praks znotraj samih vladajočih produkcijskih razmerij, ki lokalizirajo in zamejijo njihov prostor na nova razmerja produkcije in menjave, pod absolutnim pogojem, da jih omeji in da si jih podredi.

To je tisto, kar se je dogajalo v »Fevdalizmu« v primeru ekstenzije buržoaznega prava v določenih omejenih sektorjih z obravnavanimi družbenimi formacijami (na primer trgovsko pravo, potem kraljevsko »manufakturno pravo«, še poznejše zasebne manufakture). Razglasitev zakona delno novega Prava, antagonističnega fevdalnemu Pravu, preprosto kaže na *izvršeno dejstvo*: in sicer realno, nesporno, in nepovratno konsolidacijo *novih* razmerij menjave in produkcije v notranjosti vladajočih družbenih formacij, v katerih vladajo povsem druga produkcijska razmerja.

Opazili bomo, da namen Zgodovinarjev, ki so sicer pogosto prepoznavali, da je bil fenomen *Renesanse Rimskega Prava* od začetka 12. do 13. stoletja (da je to dejstvo teoretsko zanimivo,

je Marx opozoril v zadnjih vrsticah *Uvoda* – ki ni bil objavljen v času njegovega življenja – k *Prispevku h kritiki politične ekonomije*, objavljenemu v letu 1859) zakoreninjen tako v ekonomske (razvoj trgovinskih menjav) kot politične (na politično Rimsko Pravo so se sklicevali Legisti.^{14*} se pravi ideologi absolutistične Monarhije) »probleme«. Ta zveza je indic, ki ne vara, in ki nam hkrati ne more razjasniti razmerij med Pravom in Državo.

Brez pretenzije, da bi potegnili najmanjši splošni sklep *neposredno* iz teh zgodovinskih dejstev, da bi podkrepili Marxovo zgodovinsko tezo, se bomo zadovoljili z naslednjimi pripombami.

Na primeru buržoaznega Prava, ki je na delu v kapitalističnih produkcijskih razmerijih, smo videli, kakšen je bil njegov edistveni status.

Jasno je, da je prisiljen urejati in potrjevati *predvsem* (ker v njenih različnih specializiranih Zakonikih pač ureja druge) natančno določene *ekonomske* prakse: menjalne, torej prodajo in nakup blaga, ki in temeljijo na lastninski pravici in ustreznih pravnih kategorijah (pravna subjektiviteta [*subjectivité juridique*], pravna svoboda, pravna enakost, pravna zaveza [*obligation juridique*]).

Videli smo, da buržoazno pravo neustavljivo teži k formalnosti in univerzalnosti in to kljub vsem oviram¹⁵ (čedalje številnejšim in čedalje bolj neprekoračljivim), ob katere trči.

Videli smo, da formalnost in univerzalnost nista mogoči, razen s pogojem, da je pravo abstraktno, kar pomeni, da dejansko *abstrahira* vso vsebino, in da je ta abstrakcija celotne vsebine *konkreten* pogoj učinkovitosti prava nad svojo vsebino, na isto vsebino, ki jo nujno abstrahira.

In nazadnje smo videli, da je Pravo nujno *represivno* in da vpisuje pravno sankcijo v samo Pravo v obliki Kazenskega Zakonika. Zato se je izkazalo, da Pravo lahko dejansko deluje samo pod pogojem realnega obstoja nekega Državnega represivnega aparata, ki *izvaja* sankcije kaznovanja, formalno vpisane v Kazensko Pravo, ki jih izrekajo Sodniki Sodišč glede na prestopke. Ampak obenem se je v veliki večini primerov izkazalo, da se Pravo spoštuje zaradi preproste igre, ki kombinira pravno ideologijo z dopolnilom moralne ideologije, torej brez neposredne intervencije oddelka represivnega aparata Države, ki je specializiran v praktičnem (fizično nasilnem) uresničevanju sankcij, vpisanih v Kazenskem Zakoniku, ki jih »*pristojna*« Sodišča izrekajo v »določenih oblikah«.

Glede na te ugotovitve lahko postavimo določene trditve, ki nam bodo omogočile preiti od »deskriptivne teorije« prava na njeno teorijo *tout court*, znotraj kapitalističnih družbenih formacij.

II. Dejanski razlogi za značilnosti »Prava«

1. Pravo *formalno* regulira igro kapitalističnih produkcijskih razmerij, ker opredeljuje lastnike, njihovo lastnino (dobrine), njihovo pravico »uporabe« in »zlorabe« lastnine, njihovo popolno pravico odtujitve lastnine, recipročne pravice za pridobitev lastnine. Tako ima pravo za konkreten *objekt* kapitalistična produkcijska razmerja,¹⁶ toliko, kolikor jih imenoma *abstrahira*.

^{14*} Legisti so od karolinške dinastije (leta 751) služili monarhom kot svetovalci v pravnih zadevah. V času fevdalizma zasedajo nižja mesta oblasti. Z razcvetom univerz pa jih nadomestijo akademski pravniki.

¹⁵ ² Ovire, ki se niso pomanjšale od konca 19. stoletja. Navezujejo se na:

1. monopolistično koncentracijo;
2. učinke razrednega boja: kapitalistični razredni boj (nenavadni »prestopki« političnega Prava); delavski razredni boj (ki predpisuje različne člene »grozljivega« Zakonika glede na Civilni Zakonik: »Delavskega Zakonika«).

¹⁶ Ko bomo govorili o »produkcijskih razmerijih«, bomo hkrati razumeli »tudi vsa tista, ki izhajajo iz njih«: razmerja menjav, potrošnje, politična razmerja itd.

¹⁷ To ne pomeni več, da ne moremo priklicati takšnega člena obstoječega Prava kot jamstvo proti takšni zlorabi kot »razredni zlorabi« in da pošteni juristi ne morejo postaviti svoje »znanosti« v službo »dobrega prava«, ampak vedno znotraj mejá Prava.

Pozor: abstrakcija je vedno, tako kot negacija, *določena*. Buržoazno Pravo ne abstrahira kar nečesa, temveč konkretno določen objekt, ki je »zadolžen«, da uravnava igro, se pravi delovanje natanko *kapitalističnih produkcijskih razmerij*.

Na tej točki očitno ne smemo pasti v ideološko iluzijo, ki dovoljuje uradnikom ali juristom, da so – v vsej svoji dobri »profesionalni zavesti« ali »morali« – služabniki kapitalistične Države. Gre za iluzijo, da naj bi Pravo bilo enako za vse subjekte, deklarirane kot enake in svobodne, da naj bi Pravo bilo Pravo Svobode in Enakosti. Uradniki in juristi naj bi bili služabniki Svobode in Enakosti in ne kapitalistične Države!¹⁷⁴

2. Buržoazno Pravo je *univerzalno*, in to preprosto zato, ker je v kapitalističnem režimu igra produkcijskih razmerij igra trgovskih pravic dejansko univerzalna, ker so v kapitalističnem režimu vsi individui (polnoletni itd.) subjekti prava in vse je *blago*. Vse pomeni ne samo družbeno potrebne produkte, ki se prodajajo in kupujejo, ampak tudi *rabo delovne sile* (kar je brez precedensa v človeški zgodovini, ki se utemeljuje v realnosti, ki jo abstrahira pretenzija prava po univerzalnosti). V Rimu je bil suženj blago, torej predmet, in ne subjekt Prava.

Tako je zato, ker kapitalistične produkcijske razmere zavezujejo individue, razlaščene vsakega produkcijskega sredstva. Ti so »osvobojeni« vsakega produkcijskega sredstva, da »svobodno« prodajo rabo njihove delovne sile kot mezdni delavci, ki so kot taki proletarci, pred buržoaznim pravom, ki so jim dani isti pravni atributi kot kapitalistom: svobodni, enaki, svobodno odtujujejo (prodajajo) njihovo »lastnino« (v tem primeru gre za rabo njihove delovne moči, saj ne »posedujejo« nič drugega), in svobodno kupujejo (s čimer lahko reproducirajo njihovo eksistenco kot »lastniki« svoje delovne sile).

Abstrakcija, formalnost in univerzalnost Prava niso torej nič drugega kot uradno in legalno *pripoznanje* formalnih pogojev, ki urejajo igro, to pomeni delovanje kapitalističnih produkcijskih razmerij (in razširitev na sektorje, ki izhajajo iz tega: politično Pravo, administrativno Pravo, vojaško Pravo – ker se zdi, da ni več Prava Privilegija ... treba bi bilo, glede na to razmerje, preleteti..., če ne s strani Cerkve, ki jo je buržoazno Pravo spametovalo, pa s strani laičnih Stanov, ki so stanovi Zdravnikov, Arhitektov itd.).

3. Toda videli smo tudi, da je pravo nujno pozvezano po eni strani s specializiranim represivnim aparatom, ki pripada represivnemu aparatu Države, po drugi strani pa z buržuj-sko pravno-moralno ideologijo. Tako je pravo v razmerju z določeno abstrakcijo (po pravici povedano čisto drug način abstrakcije) s to drugo konkretno realnostjo, ki je aparat Države z dvojnimi vidikom – represivnim in ideološkim.

Tako smo, verjamemo, razumeli novo funkcijo aparata Države, ki jo bomo morda obenem lahko uporabili za definiranje statusa Prava.

Jasno je, da ne moremo več razumeti »Prava« (=Zakonikov) same po sebi, temveč kot del sistema, ki vključuje pravo, specializirani represivni aparat, in pravno-moralno ideologijo.

Specializiran oddelek [*détachement*] represivnega aparata Države (z njim poenostavljamo žandarmerija + policija + sodišča + zapori itd.) se nam kaže v funkciji, ki jo moramo precizirati po vsem tem, kar je bilo rečeno o vlogi aparatov Države znotraj *reprodukcije* produkcijskih razmerij. Zato, ker ta oddelek [*détachement*] intervenira direktno, ne samo znotraj reporedukcije produkcijskih razmerij, ampak *samo v delovanju produkcijskih razmerij*, ker ta sankcionira in zatira pravne prekrške.

Ali bolje. Ker je neposredna intervencija tega specializiranega oddelka [*détachement*] represivnega aparata Države, čeprav pogosta in vselej vidna, izjemna v vsakodnevnem delovanju kapitalističnih produkcijskih razmerij, in v veliki večini primerov Pravo uravnava »redno« delovanje kapitalističnih produkcijskih razmerij s »pravno – moralno ideologijo«. Videti je, da ta pravno-moralna ideologija intervenira ne le v reprodukcijo produkcijskih razmerij, ampak neposredno in vsakodnevno, vsako sekundo, v *delovanje produkcijskih razmerij*.

Tako lahko morda, brez prevelikih tveganj, podamo dva sklepa.

III. Pravni ideološki aparat države

1. Spoznali smo, da je v natančno določenem razmerju, reprodukcija kapitalističnih produkcijskih razmerij zagotovljena *znotraj* delovanja kapitalističnih produkcijskih razmerij. *Hkrati pa je to delovanje* z relativno izjemno intervencijo specializiranega represivnega oddelka Države v pravnih sankcijah in s kontinuiranim in vseprisotnim poseganjem pravno-moralne ideologije, ki jo (intervencijo) »reprezentira« v »zavesti«, kar pomeni materialno obnašanje agentov produkcije in menjav.

2. To nas pripelje do tega, da tvegamo naslednjo trditev. Če upoštevamo vse, kar je bilo rečenega; če upoštevamo dejstvo, da Pravo »deluje« pretežno na način pravno-moralne ideologije, opirajoč se na posredujoče represivne intervencije; če se nazadnje spomnimo, da smo branili tezo, da je ves aparat Države sredstvo za delovanje represije in hkrati za delovanje ideologije, imamo dobre razloge, da razumemo, kako si »Pravo« (ali raje *realni sistem*, ki zarisuje [*désigne*] to oznako (»Pravo«), ki jo maskira, ker iz nje dela abstrakcijo [*elle en fait abstraction*]: tako da to pomeni Zakoni + pravno-moralna ideologija + policija + sodišča in njihovi magistrati + zapori itd.) zasluži, da ga mislimo s *konceptom ideološkega aparata Države*.

S to lastno distinkcijo: to bi bil ideološki aparat Države, katerega dominantna *specifična* funkcija ni zagotovitev reprodukcije kapitalističnih produkcijskih razmerij, katerim tudi enakovredno konkurira (čeprav na podrejen način), ampak da *neposredno zagotovi delovanje kapitalističnih produkcijskih razmerij*.

Če je naša Teza pravilna, potem poudarja neko realnost, ki je ključnega pomena: pravno-moralna ideologija igra *odločilno* vlogo v kapitalističnih družbenih formacijah in njeno izvrševanje, pravni ideološki aparat Države, je specifični aparat, ki nadzidavo artikulira v infrastrukturi in na njej.

Kot je bilo že rečeno: v kapitalističnih družbenih formacijah je šolski ideološki aparat Države tisti, ki igra dominantno vlogo v reprodukciji produkcijskih razmerij; enako lahko zdaj rečemo, da je *znotraj* domene tega, kar bomo provizorično imenovali *praktične ideologije* [*ideologie pratiques*], pravno-moralna ideologija tista, ki igra *dominantno* vlogo. Pravimo: pravno-moralna ideologija, čeprav vemo, da je v tej dvojici, če gre za izvajanje Prava, pravna ideologija tista, ki konstituira bistvo, saj moralna ideologija nastopa samo kot dodatek, seveda nepogrešljiv, a nič več kot dodatek.

Spomnimo se vseh teh zadnjih trditev, vključno z vrsto zблиžanja, ki jo bomo nakazali, vsako v svoji »sferi« in v svoji vlogi, med tema dvema dominantama: šolskega ideološkega aparata Države in pravno-moralne ideologije. Potrebovali bomo te indikacije, ko se bomo vrnili na točko, s katere smo začeli in ki je še vedno v suspenzu: vprašanje o naravi filozofije.

Zdaj, ko verjamemo, da lahko definiramo »Pravo« kot ideološki aparat Države, ki izvaja absolutno specifično funkcijo v kapitalističnih družbenih formacijah, zdaj, ko smo odgovorili na vprašanje statusa »Prava«, ko smo pokazali, da ne spada k produkcijskim razmerjem, kjer uravnava delovanje, temveč k aparatu Države, lahko in moramo reči kakšno besedo o ideologiji nasploh.

Prevedel Tomi Bartole